

Manisa İli Lise Öğretmenlerinin Sigara İçmeye Karşı Tutumları

Ayşen Esen Danacı¹, Arzu Yorgancıoğlu², Pınar Çelik², Fatma Topçu², Firdevs Seyfe Şen¹

¹ Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri; ²Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalları, Manisa

ÖZET

Bu çalışmada sigaraya yönelik mücadelede en etkin meslek gruplarından biri olabileceği düşünülen öğretmenlerin, sigaraya karşı tutumlarını, sigara ile ilişkili hastalıklar ve sigara içiminin kontrolünde yasal önlemler konusundaki düşüncelerini belirlemek amaçlandı. Yüz yetmiş iki lise öğretmenine anket uygulandı (%50.6 erkek, %49.4 kadın, yaş ortalaması 38.3±7.8).

%87.2'si yaşamları boyunca en az bir kez sigara içmeyi denemişti, %40.7'si ise halen sigara içiyordu. Erkeklerde (%48.3) sigara içme sıklığı kadınlara (%32.5) göre daha fazla idi. Sigaraya başlama nedenleri arasında en sık görülen çevre etkisi (%38.4) idi. Çalışma grubunun tümü sigaranın zararları ve ilişkili hastalıklar konusunda bilgi sahibi idi. Ancak sigara bağımlılığı ve yasal önlemlere ilişkin düşünceler konusunda sigara içen ve içmeyenler arasında belirgin farklılıklar vardı.

Sonuç olarak, öğretmenlerin sigara konusunda tutumları düşündürücü bulunmuş ve bu konuda verilecek eğitimin öncelikle bu eğitici kişilerde başlanmasının gerekliliği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Sigara içimi, öğretmenler

Toraks Dergisi, 2000;1(3):16-20

ABSTRACT

Attitudes of High School Teachers in Manisa Province Towards Smoking

Teachers are considered to be one of the most effective professional groups in antismoking action. In this study, it is aimed to evaluate the attitudes of teachers towards smoking, their knowledge about smoking-related disorders and opinions about legal precautions against smoking. A questionnaire was given to 172 high school teachers (50.6% male, 49.4% female, mean age 38.3±7.8 years).

87.2% has at least once tried smoking through their lifetime, 40.7% was current smokers. Smoking prevalence among males (48.3%) was higher than that among females (32.5%). The most important factor for beginning smoking was the effect of environment (38.4%). All of the study group was aware of the hazards of smoking and most of them had knowledge about smoking-related diseases but there were some significant differences between smokers and non-smokers in their opinions about smoking and legal precautions.

It is concluded that the opinions of the teachers about smoking is worth considering and the education in smoking prevention should be started with these educators.

Key words: Smoking, teachers

GİRİŞ

Sigara bağımlılığı tüm dünyada ve ülkemizde çok önemli bir toplumsal sorundur. 1988 yılında tüm Türkiye'yi temsil edecek nitelikteki bir örneklem grubu üzerinde yapılan bir çalışmada 15 yaş üzerindeki nüfusun %43.6'sının sigara iç-

tiği saptanmıştır [1]. Sigara içme alışkanlığı yaklaşık %40 oranında 15-19 yaşlarında başlamaktadır. Sıklıkla ergenlik döneminde kazanılan bu alışkanlığın oluşmasında çevrenin etkisi son derece fazladır. Gencin bu dönemde en fazla etkilendiği çevre okuldur, burada da kendi akranlarından oluşan bir arkadaş grubu ve gençlerin sıklıkla özdeşim nesnelere olarak kullandığı öğretmenleri bulunmaktadır. Bewley erkek öğretmenlerin sigara içmesinin özellikle lise 1 ve 2. sınıftaki erkek öğrencilerin sigaraya başlamaları üzerinde etkisi olduğunu bildirmiştir [2].

Yazışma adresi:

Dr. Ayşen Esen Danacı

Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi

Psikiyatri Anabilim Dalı Manisa

Sigaraya yönelik mücadele çalışmalarındaki temel ilkelere biri sigaraya başlama oranlarını düşürmektir ve bunun için de gençlere en kolay ulaşılabilecek grup olan öğretmenlerin bu hareketin içine dahil edilmesi çok önemlidir. Bu yüzden, öncelikle öğretmenlerin sigara içme konusundaki tutum ve bilgilerinin değerlendirilmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi oldukça önemlidir. Bu amaçla, Manisa ilindeki liselerde görev yapan öğretmenlerin sigaraya karşı tutumlarını, sigara ile ilişkili hastalıklar ve sigara içiminin kontrolü konusundaki düşüncelerini araştırmak için bir anket çalışması düzenlenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Manisa il merkezindeki toplam 13 lise ve dengi okul yöneticisiyle görüşüldü, çalışmanın yürütülmesine izin verilen 8 okulda görev yapan tüm öğretmenler (n=214) çalışmaya dahil edildi. Öğretmenlerden 184'ü anketi doldurarak iade etti, bunlardan 12 tanesi eksik doldurulma nedeniyle değerlendirme dışı bırakıldı ve sonuç olarak 172 tanesi değerlendirilmeye alındı.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) önerdiği kurallara uyarak hazırlanan bir anket formu uygulandı [2]. Objektifliği artırmak amacıyla öğretmenlerden anket formlarına ad soyad yazmamaları istendi. Anket, demografik özellikleri, kendilerinin ve ailelerinin sigara içme alışkanlıklarını, sigaraya başlama nedenlerini, sigaraya ilişkin hastalıklar konusundaki bilgi birikimlerini, yeni yürürlüğe giren sigara ile ilgili yasa ve sigara içiminin kontrolüne yönelik yasal önlemler konusundaki düşüncelerini belirleyen soruları içeriyordu. Sigara kullanımını her gün (günde en az 1 tane), bazen içenler ve içmeyenler olarak üç grupta değerlendirildi.

Anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS paket programı ile Student's t test, ² ve korelasyon testleri kullanılarak yapıldı.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğretmenlerin %50.6'sı erkek (n=87), %49.4'ü (n=85) kadın idi ve yaş ortalamaları 38.3±7.8 (21-56) idi. Öğretmenlerin %88.4'ü evli (n=152), %9.9'u bekar (n=17) ve %1.7'si (n=3) dul idi ve %86.6'sı devlet okulu (n=149), %13.4'ü (n=23) özel okulda çalışıyordu.

Yüzde 87.2'si (n=150) yaşamları boyunca en az bir kez sigara içmeyi denemişti; %56.4'ü (n=97) yaşamlarının bir döneminde 6 ay ya da daha uzun süreyle sigara içmişti ve %40.7'si (n=70) şu anda her gün (en az bir tane) sigara içmekteydi.

Sigaraya başlama yaş ortalaması 18.9±5.2 (8-44) idi. Sigaraya başlama nedenleri arasında en yaygın olan çevre etkisiydi (%38.4), ikinci sırada merak (%36.6), üçüncü sırada özentisi (%16.1) ve son sırada belli bir soruna bağlı (%8.9) bulunmaktaydı. Erkek öğretmenler arasındaki sigara içme yaygınlığı ve miktarı kadınlara göre daha fazlaydı ve her ikisinin farkı da istatistiksel olarak anlamlı düzeydeydi. Sosyodemografik veriler ve bunların sigara içmeyle ilişkisi Tablo 1'de, sigara içme miktarları ve cinsiyetler arasındaki fark da Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin sosyodemografik verileri ve bunların sigara içmeyle ilişkisi

	Her gün (en az 1 tane) (%)	Bazen (%)	İçmeyen (%)
Tüm grup	40.7 (n=70)	17.4 (n=30)	41.9 (n=72)
Cinsiyet			
Erkek	48.3 (n=43)	10.1 (n=9)	41.6 (n=37)
Kadın	32.5 (n=27)	25.3 (n=21)	42.2 (n=35)
p=0.016*			
Medeni durum			
Evli	38.8 (n=59)	17.1 (n=26)	44.1 (n=67)
Evli olmayan	55.0 (n=11)	20 (n=4)	25 (n=5)
p=0.3			
Çalıştığı kurum			
Devlet	42.3 (n=63)	16.8 (n=25)	40.9 (n=61)
Özel	30.4 (n=7)	21.7 (n=5)	47.8 (n=11)
p=0.6			
*İstatistiksel olarak anlamlı			

Tablo 2. Öğretmenlerin sigara içme miktarları ve cinsiyetler arasındaki farklılık

Miktar	Toplam (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
1-5/gün	21.8 (n=17)	10.4 (n=5)	40.0 (n=12)
6-10/gün	21.8 (n=17)	14.6 (n=7)	33.3 (n=10)
11-20/gün	48.7 (n=38)	62.4 (n=30)	26.7 (n=8)
21-40/gün	7.7 (n=6)	12.5 (n=6)	—
P=0.000*			
*İstatistiksel olarak anlamlı			

Tablo 3. Sigaranın neden olduğu hastalıklar konusunda bilgiler

	Evet (%)	Hayır (%)
Mesane kanseri	56.7	43.3
Akciğer kanseri	100	–
Ağız kanseri	84.7	15.3
Gırtlak kanseri	97.7	2.3
Kalp damar hastalığı	94.7	5.3
Beyin damar hastalığı	80.0	20.0
Kronik bronşit	91.2	8.8
Yeni doğan bebek ölümü	76.5	23.5

Sigara içen öğretmenlerin %75.6'sı sigarayı bırakmayı düşünüyordu. Öğretmenlerin tümü sigara içmenin ve %87.2'si de (n=150) pasif olarak sigara dumanına maruz kalmanın sağlığa zararlı olduğunu düşünüyordu. Sigaranın neden olduğu hastalıklar konusunda bilgileri sorgulandığında, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun bu konuda bilgi sahibi olduğu saptandı. Öğretmenlerin sigaranın neden olduğu hastalıklar konusundaki sorulara verdiği yanıtlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Öğretmenlerin %89.9'u sigara içen kişilerin çoğunun isterlerse sigarayı bırakabileceğini, %85.3'ü sigara içen birinin yanında bulunmanın rahatsız edici olduğunu, %84.4'ü öğretmenlerin sigara içmeyerek çevreye örnek olmaları gerektiğini, %76.6'sı öğretmenlerin sigara konusunda halka bilgi aktarmaktan daha fazla etkinlikte bulunması gerektiğini ve %82.5'i de sigara bıraktırma konusunda daha etkili bir yöntemin bulunmasının bu konuda çalışanları daha istekli kılacağını düşünüyordu. Ancak, bu düşüncelerin bazıları sigara içenlerle içmeyenler arasında farklılık gösteriyordu; bu farklılıklar Tablo 4'te gösterilmiştir.

1997'de yürürlüğe giren tütün mamüllerinin zararlarının önlenmesine dair 4207 sayılı yasa konusunda %92.3'ünün bilgisi vardı. Öğretmenlerin pek çoğu sigara kullanımının kısıtlanmasına karşı çeşitli yasal önlemler alınmasını destekliyordu ancak bu konularda da sigara içenler ve içmeyenler arasında fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Sigara içen öğretmenler, topluma kapalı yerlerde sigara içmenin yasaklanması (p=0.02), sigara fiyatlarının aşırı derecede artırılması (p=0.000), öğretmenlerin okulda sigara içmelerinin tamamen yasaklanması (p=0.000) şeklindeki önlemleri sigara içmeyen öğretmenlere göre daha az desteklerken, öğretmenlerin okulda kendilerine ait bir odada sigara içme fikrini (p=0.006) daha fazla destekliyorlardı. Öğretmenle-

Tablo 4. Öğretmenlerin sigara içme konusundaki düşünceleri

		Her gün (en az 1 tane) (%)	Bazen (%)	İçmeyen (%)
Sigara içenlerin çoğu isterlerse sigarayı bırakabilirler.				
P=0.4	Evet	88.4	96.7	88.6
	Hayır	11.6	3.3	11.4
Sigara içen kişinin yanında bulunmak rahatsız edicidir.				
P=0.06	Evet	79.4	83.3	93.1
	Hayır	20.6	16.7	6.9
Öğretmenler sigara içmeyerek çevrelerine örnek olmalıdır.				
P=0.003*	Evet	76.8	75.0	95.7
	Hayır	32.2	25.0	4.3
Öğretmenler sigara konusunda, halka bilgi aktarmanın ötesinde etkinlikte bulunmalıdır.				
P=0.9	Evet	75.7	75.9	77.8
	Hayır	24.3	24.1	22.2
Sigarayı bıraktırmada gerçekten etkili bir yöntem olsa, bu konuda çalışan kişiler halka sigarayı bırakma önerisinde bulunmakta daha istekli davranırlar.				
P=0.006*	Evet	86.8	62.1	87
	Hayır	13.2	37.9	13

* İstatistiksel olarak anlamlı

Tablo 5. Öğretmenlerin sigara kullanımının kısıtlanmasına yönelik alınacak önlemler konusundaki düşünceleri

		Her gün (en az 1 tane) (%)	Bazen (%)	İçmeyen (%)
Sigara paketlerinin üzerinde sağlığa zararlıdır uyarısı bulunmalıdır.				
P=0.2	Evet	84.1	90.0	93.1
	Hayır	15.9	10.0	6.9
Sigara reklamları tamamen yasaklanmalıdır.				
P=0.07	Evet	85.7	83.3	95.8
	Hayır	14.3	16.7	4.2
Topluma ait kapalı yerlerde sigara içimi yasaklanmalıdır.				
P=0.02*	Evet	92.9	100	100
	Hayır	7.1	-	-
Sigara fiyatları aşırı derecede artırılmalıdır.				
P=0.000*	Evet	29.0	66.7	69.0
	Hayır	71.0	33.3	31.0
18 yaşından küçüklere sigara satılması tümüyle yasaklanmalıdır.				
P=0.2	Evet	100	96.7	95.8
	Hayır	-	3.3	4.2
Öğretmenlerin okulda sigara içmeleri tamamen yasaklanmalıdır.				
P=0.000*	Evet	15.7	48.3	62.3
	Hayır	84.3	51.7	37.7
Öğretmenler, okulda sigara içmek için ayrılmış bir odada sigara içebilirler.				
P=0.006*	Evet	97.1	86.2	79.7
	Hayır	2.9	13.8	20.3

* İstatistiksel olarak anlamlı

rin yasal önlemler konusundaki düşünceleri ve gruplar arasındaki farklılıklar Tablo 5'te gösterilmiştir.

TARTIŞMA

Tüm dünyada ve ülkemizde son yıllarda giderek artan sigara karşıtı kampanyalarda toplumla birebir ilişki içinde bulunan meslek grubu üyelerinin önemli rollere sahip oldukları ortaya konmuştur. Bu meslekler arasında özellikle önemi olanlar hekimler ve öğretmenlerdir. Bireylerin sigaraya en sık olarak ergenlik döneminde başladığı ve öğretmenlerin bu konudaki tutumlarının gençleri etkilediği bilinmektedir [2,3,4]. Bu nedenle, bu konuda öğretmenlerin tutumlarını, bilgilerini ve düşüncelerini araştırmak ve bu elde edilen sonuçlara göre sigarayla mücadelede öğretmenlere gerekli konularda eğitim vererek onları harekete geçirmek gerekli görülmektedir.

Bu çalışmada uygulanan anket sonucunda, lise öğretmenlerinin %40.7'sinin düzenli olarak, %17.4'ünün de za-

man zaman sigara içtiği saptanmıştır. Bu oran genel popülasyondaki sigara içme yaygınlığıyla (%43.6) uyumludur [1]. Ayrıca Bursa ilinde yapılan bir çalışmada da orta dereceli okul öğretmenleri arasında sigara içme yaygınlığının %43 olduğu saptanmıştır [5]. Yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında lise öğretmenleri arasındaki sigara içme yaygınlığı İspanya'da %37.2, Japonya'da %44.7, Romanya'da %33, Malezya'da %20, Hindistan'da %21.4, Estonya'da erkek öğretmenler için %40, kadın öğretmenler için ise %11, İtalya'da erkek öğretmenler için %35, kadın öğretmenler için ise %30 olarak saptanmıştır; bu sonuçlar da genel olarak Türkiye'de elde edilen rakamlara yakındır [6-12].

Diğer önemli grup olarak belirtilen hekimler arasında da oran %54 olduğundan toplum örneği olabilecek her iki meslek grubunda da sorunun ciddiyeti ortadadır [13,14]. Erkeklerdeki oranın yüksekliği yapılan tüm popülasyon çalışmalarıyla uyumlu bir veridir [15].

Çalışma grubunun tümü sigaranın zararlı olduğunu kabul ediyor, büyük çoğunluğu sigaranın akciğer, ağız, gırtlak

kanserine neden olduğunu biliyordu; ancak, yeni doğan bebek ölümü, beyin damar hastalığı ve özellikle mesane kanseri konusunda çok daha az bilgi sahibiydi.

Sigara içmeyerek çevreye örnek olma konusunu sigara içmeyenler anlamlı olarak daha fazla desteklemekteydi. Öğrenciler arasında yapılan çalışmalarda sigaraya başlamada en önemli faktörlerden birinin yakın çevrede sigara içen kişilere duyulan özentisi olduğu görülmüştür [16]. Öğrencisinin yanında sigara içmeye devam etmeyi düşünen bir öğretmenin vereceği mesaj doğaldır ki etkili olmayacaktır. Yine, öğretmenler, sigarayı bıraktırmada daha etkin yöntemler olmadıkça kişilerin toplumu eğitmekte etkili olmayacağını düşünmektedir. Burada hekimlere düşen özellikle bu yöntemler hakkında öncelikle belli grupları sonra tüm halkı eğitmek olmalıdır. Yeni çıkan yasal önlemler ile ilgili olarak ise sigara paketlerinin üzerinde “sağlığa zararlıdır” uyarısı bulunması, reklamların tamamen yasaklanması ve 18 yaşından küçükler sigara satılmasının tümüyle yasaklanması konularında içen ve içmeyen öğretmenler görüş birliğinde idi. Ancak, topluma ait kapalı yerlerde sigara içiminin yasaklanması, sigara fiyatlarının artırılması ve öğretmenlerin okulda sigara içiminin tamamen yasaklanması konusunda içen ve içmeyen öğretmenler arasında anlamlı farklılıklar söz konusuydu. Ancak, ayrı bir odada sigara içebilecekleri konusunda çoğu aynı düşüncede idi. Yasal önlemlere sigara içmeyen grupta gözlenen daha fazla destek, öğrenciler için de söz konusuydu [16].

Sonuç olarak, ergenlik dönemi üzerinde en fazla etkisi olabilecek meslek grubunu oluşturan öğretmenlerin sigara konusundaki tutumları düşündürücüdür ve bu konuda verilecek eğitim öncelikle bu eğitici kişilerden başlamalıdır.

KAYNAKLAR

1. Sigara alışkanlıkları ve sigara ile mücadele kampanyası kamuoyu araştırması raporu, PİAR, Ocak 1988.
2. Coogan PF, Adams M, Geller AC, et al. Factors associated with smoking among children and adolescents in Connecticut. *Am J Prev Med* 1998;15:17-24.
3. Bewley BR, Johnson MR, Banks MH. Teachers' smoking. *J Epidemiol Community Health* 1979 33:219-22.
4. Guidelines for the Conduct of Tobacco-Smoking Surveys of the General Population, WHO/SMO/83, 4, Geneva, 1983.
5. Yüksel GE, Uzaslan KE, Balkanlı H, ve ark. Orta dereceli okul öğretmenlerinde uygulanan sigara anketi sonuçları. *Solunum Hastalıkları* 1999;10:55-60.
6. Barrueco M, Hernandez-Mezquita MA, Jimenez-Ruiz C, et al. Attitudes of teachers about tobacco prevention at school. *Allergol Immunopathol (Madr)* 2000;28:219-24.
7. Ohida T, Osaki Y, Mochizuki Y, et al. Smoking behaviors and attitudes among school teachers in Mie, Japan. *J Epidemiol* 2000;10:16-21.
8. Mihaltan F, Ghiculete D, Enache G, et al. Survey of the prevalence of smoking in Rumanian teachers. *Pneumologie* 1994;48:481-3.
9. Bin Yaacob I, bin Harun MH. Smoking habits and attitudes among secondary school teachers. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 1994;25:74-9.
10. Kumar A, Mohan U, Jain VC. Academicians' attitudes and beliefs towards anti-smoking measures. *Public Health* 1996;110:241-6.
11. Raudsepp J, Rahu M. Smoking in school teachers in Estonia 1980. *Scand J Soc Med* 1984;12:49-53.
12. Arciti C, Doglio B, Gipponi M, et al. Teachers and smoking. Methods and results of an awareness and up-dating program in Ligurian schools. *Minerva Med* 1988;79:569-74.
13. Akkoçlu A. Dünyada ve Türkiye'de sigaraya karşı savaşım. İstanbul Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları ABD. Akciğer Hastalıkları Derneği 1991-1992 Sempozyum Kitabı, İstanbul, Hürok Mat. 1991:75-8.
14. Yorgancıoğlu A, Esen A. Sigara Bağımlılığı ve Hekimler. *Toraks Dergisi* 2000;1:90-5.
15. Tür A. Sigaranın Sağlığa Etkileri ve Bırakma Yöntemleri, Samsun Logos Yayıncılık 1995:1-28.
16. Çelik P, Esen A, Yorgancıoğlu A, Şen F, Topçu F. Lise öğrencilerinin sigaraya karşı tutumları. *Toraks Dergisi* 2000; 1:61-7.